

CĂLĂTORIE DE DOCUMENTARE ÎN S.U.A. (1988)

În baza acordului bilateral încheiat între Academia de Științe Sociale și Politice și International Research and Exchanges Board (IREX), între 25 mai și 23 august 1988 am întreprins o călătorie de documentare în Statele Unite ale Americii, programul fiind subvenționat de IREX. În cadrul temei alese pentru documentare — intitulată „Populațiile și civilizațiile din Europa de Est și Sud-Est în epoca migrațiilor și în evul mediu” — am urmărit cu prioritate mai multe probleme legate de contactele spațiului românesc carpatodunărean cu Imperiul bizantin, cnezatele rusești, țaratul bulgar, Ungaria, Polonia și Lituania, migrațiile pecenegilor, cumianilor și mongolilor în arealul nord-dunărean în secolele IX — XIII, natura raporturilor dintre sedentari și nomazi, reprezentările sud-estului Europei în izvoarele cartografice medievale etc. În conexiune cu aceste probleme mi-am propus să depășesc informații noi sau insuficient valorificate despre români și celelalte populații din estul și sud-estul Europei în sursele narative, diplomatice și cartografice, parcurgerea literaturii de specialitate apărută în ultimii ani în Occident referitoare la perioada migrațiilor și la evul mediu din răsăritul Europei și din Peninsula Balcanică, precum și reperarea materialelor arheologice păstrate în muzeele americane legate de civilizațiile din zonele amintite ale vechiului continent. Potrivit programului avizat de conducerea Academiei de Științe Sociale și Politice de comun acord cu International Research and Exchanges Board încă în urmă de doi ani și definitivat la sediul fundației din Princeton/New Jersey împreună cu d-na Joyce Mc. Keeman, drept centre pentru efectuarea documentării au fost stabilite orașele Washington, Los Angeles, Cambridge-Boston și New York.

Având în vedere marile disponibilități de documentare pe care le oferă capitala Statelor Unite, perioada cea mai întinsă a stagiului de documentare — de la 27 mai la 17 iulie — a fost rezervată acesteia. Eficiența maximă a muncii de colectare a materialului informativ am avut-o la Biblioteca Congresului și la Dumbarton Oaks — Center for Byzantine Studies.

Biblioteca Congresului are renumele de a fi cea mai mare bibliotecă din lume, cuprinzând, potrivit unor estimări recente, circa 83 milioane piese, dintre care 20 milioane cărți, 36 milioane manuscrise și 4 milioane hărți și atlase. Depistarea materialelor intrate în posesia bibliotecii în ultimele două decenii presupune familiarizarea cu sistemul computerelor, larg proliferat în întreaga rețea de biblioteci publice din S.U.A., care permite o informare rapidă și eficientă în legătură cu toate publicațiile aflate în patrimoniul lor. Fonduri foarte ample din Biblioteca Congresului privesc și istoria spațiului românesc din cele mai vechi timpuri până în epoca contemporană, ele fiind compuse, între altele, din colecții rare de incunabile și de izvoare medievale narative și diplomatice, precum și din literatura de specialitate aferentă elaborată de istoricii români și străini, mai vechi sau mai noi, reprezentanți ai unor curente istoriografice diverse. O atenție specială am acordat documentării la Secția de geografie și hărți a Bibliotecii Congresului, unde am urmărit reprezentările cartografice ale regiunilor românești în hărțile, mapamondurile și portulaneele din secolele X — XV, încercând să mă edifice asupra datării și a locului lor de proveniență. Aceste categorii de izvoare, puse în circulație îndeosebi în centrele Itallene, redau cu unele detalii în special zona litoralului pontic, fiind în mai mică măsură explicate în cazul regiunilor continentale învecinate.

Rezultatele notabile în munca de documentare am înregistrat la Dumbarton Oaks — Center for Byzantine Studies, dotat cu o bibliotecă de o valoare deosebită, specializată în istoria și civilizația bizantină și cea medievală est-europeană. Am putut consulta aici atât rarități bibliografice, cit și ultimele apariții editoriale din întreaga lume, depistând izvoare neluate până în prezent în considerație privind istoria românească medievală și migrațiile triburilor turcece și mongole în zona meridională a Europei Răsăritene și în Peninsula Balcanică.

O atenție specială am acordat vizitării muzeelor, îndeosebi spre a identifica materiale arheologice provenind din regiunile carpatodunărene și din regiunile învecinate și a celor cu analogii în spațiul românesc, pentru a obține repere mai exacte asupra încadrării cronologice și culturale a descoperirilor și monumentelor din România. Din acest punct de vedere, cit și pentru familiarizarea cu diverse aspecte ale civilizației americane și mondiale foarte utilă a fost vizitarea Muzeului Național al Istoriei Americane, Galeriei Naționale de Artă, Galeriei Arthur Sackler, Muzeului Hirshhorn etc. În timpul staționării la Washington am avut ocazia să intru în contact și să abordez subiecte de interes comun cu mai mulți istorici americani și din alte țări, aflați temporar în Statele Unite: Robert Thomson, Al. Kazdan (Dumbarton Oaks), Paul Hiemstra (Fundația Fulbright), P. Snipes (New York), Katherine Verdery (Baltimore), N. Oikonomides (Toronto), C. Constantinides (Ioannina), Al. Grishin (Canberra) etc. Cu acest prilej m-am informat în legătură cu anumite direcții de cercetare din S.U.A. și asupra modului în care istoria românească și lucrările specialiștilor români sînt cunoscute și apreciate în străinătate.

Din Washington am întreprins o călătorie de o zi la Baltimore, pentru a vizita Muzeul de Artă și Galeria de Artă Walters, unde am avut ocazia să văd o mare expoziție de carte medievală cu miniaturi din vestul Europei.

Între 17 și 27 iulie am lucrat la Institutul de Arheologie și la Biblioteca de Studii de la Universitatea Californiei din Los Angeles. La Institutul de Arheologie m-am interesat de mijloacele moderne de prelucrare a materialelor arheologice în laboratoare specializate și de sistemul cercetărilor interdisciplinare, iar la Biblioteca de Studii a Universității Californiei am continuat adunarea de informații din cronicile și geografiile orientale referitoare la estul Europei. Asupra acestor aspecte m-am întreținut cu prof. dr. Ernestine Elster de la Institutul de Arheologie și cu prof. dr. Robert Benson de la Secția de istorie medievală. Rezultate revelatoare privind datarea complexelor arheologice, renumite în întreaga lume, au fost obținute la laboratorul de utilizare a carbonului radioactiv, pus la punct de prof. dr. W. F. Libby, laureat al premiului Nobel. La Los Angeles am avut ocazia să vizitez County Museum of Art, remarcabil, între altele, prin colecția sa de antichități greco-romane, orientale și occidentale, unele cu analogii apropiate în spațiul dacic și românesc. Între exponatele deținute de muzeu se află și un bogat lot de ceramică orientală de tip Kashan (secolul al XIII-lea) și Iznik (secolele XV — XVI), care a avut o anumită circulație și în regiunile de la nordul Dunării Inferioare.

Următoarea etapă a stagiului de documentare s-a desfășurat la Cambridge-Boston între 27 iulie și 7 august, unde am lucrat la Biblioteca Wiedener și la Institutul de Studii Ucrainene din cadrul Universității Harvard, cel mai vechi așezământ de acest fel din America, precum și la Boston Public Library. Din bogatul și valorosul fond de carte din patrimo-

niul Universității Harvard am consultat diverse colecții de cronici slave și orientale cu referiri la ținuturile de la Dunărea de Jos în perioada medievală, precum și lucrările apărute în Statele Unite în ultimii ani despre popoarele est-europene și balcanice. Pentru a mă edifica în legătură cu anumite aspecte ale unor probleme controversate, discuțiile cu prof. dr. Omeljan Pritsak, director al Institutului de Studii Ucrainene și orientalist de notorietate mondială, cu o paletă de preocupări impresionantă, mi-au fost de un real folos. Paralel cu munca de bibliotecă, am vizitat mai multe muzee cu remarcabile colecții de obiecte de artă cu analogii și în spațiul românesc: Museum of Fine Arts, Fogg Museum of Art și Arthur M. Sackler Museum.

Ultimul centru unde m-am deplasat în cadrul programului avizat de International Research and Exchanges Board a fost New York-ul, unde am rămas între 7 și 22 august. Cea mai mare parte a timpului afectat muncii de documentare l-am împărțit între New York Public Library și Metropolitan Museum of Art, în primul obiectiv pentru a-mi completa informațiile bibliografice, iar în cel de-al doilea pentru a mă familiariza cu diferite monumente și obiecte din epoca migrațiilor și din evul mediu, provenind din toate zonele Europei, din Asia Centrală, Orientul Apropiat și Îndepărtat etc., a căror analiză relevă interconexiuni între vechile civilizații pe arii întinse și direcțiile unor curente culturale. Dintre celelalte muzee new-yorkeze vizitate, menționez Guggenheim Museum, Cooper Hewitt Museum și National Academy of Design. Discuțiile avute cu dr. Maria Zobiaș mi-au clarificat anumite rezultate la care a ajuns în ultimii ani cercetarea americană în domeniul turcologiei.

În cadrul serii românești, organizate la 19 august la sediul Bibliotecii Române din New York, am susținut comunicarea „Considerații asupra continuității și unității poporului român”, la care a asistat, alături de ambasadorii României acreditați pe lângă Casa Albă și Organizația Națiunilor Unite, un numeros public.

În timpul sejurului în Statele Unite au fost perfectate schimburi de publicații de specialitate între Institutul de Istorie și Arheologie din Iași și centre de cercetări din Washington și Cambridge.

Stagiul de documentare în S.U.A. mi-a oferit posibilitatea de a lua contact cu o bogată literatură americană și vest-europeană privind istoria românească din epoca veche până la contemporaneitate. Pe lângă unele studii recente care au un mod obiectiv de tratare, ce face cinstă autorilor lor (K. Hitchins, K. Verdery, D. Dvoichenko-Markov, G. Bo-

bango, St. Fischer—Galați, P. Hiemstra, P. D. Quinlan, L. Watts, L. Kristof etc.), am constatat proliferarea lucrărilor cu un vădit caracter tendențios. Din această categorie se deosebesc cele ce caută să acrediteze ideea existenței unei „probleme” a Transilvaniei, în care se contestă continuitatea dacoromană la nordul Dunării, se diminuează rolul românilor în trecut și spațiului intracarpatic, se prezintă deformat marile evenimente din 1784, 1848, 1918, 1940—1946, supra-licitându-se însemnătatea elementului maghiar în Transilvania etc. Lucrările cu această tentă reprezintă de obicei aportul unor „specialiști” din emigrația maghiară, cărora li s-au asociat câteodată și istorici din Occident, mai mult sau mai puțin bine intenționați. Nu lipsesc nici încercările de prezentare nereală a situației etnico-politice din Basarabia și Bucovina din trecut sau din epoca contemporană, în special în lucrări datorate emigranților ucraineni. În alte studii se exagerează asupra persecuțiilor la care au fost supuși evreii în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial, dându-se impresia că în România antisemitismul s-a manifestat aproape la fel de virulent ca în Europa Centrală. Pe de altă parte, am remarcat că în numeroase sinteze de istorie universală editate în ultimii ani în Statele Unite și în alte țări din Vest cu prestigiu cultural se ignoră aportul poporului român la diferite evenimente majore europene. O atare situație decurge în mare parte din faptul că numărul lucrărilor de referință elaborate în România, timpuriu în ultimul timp în limbi de circulație mondială, este extrem de limitat, resimțindu-se totodată lipsa unor tratate și compendii de istorie românească. În același timp, prezența studiilor cercetătorilor români în reviste de specialitate din străinătate și în actele congreselor internaționale este foarte limitată, ceea ce îngreunează receptarea poziției lor în diverse probleme istorice controversate.

În ansamblu, apreciez călătoria de documentare în Statele Unite ale Americii drept foarte fructuoasă, aceasta dându-mi posibilitatea de a xerografia mii de pagini din volume greu accesibile, având conexiuni cu istoria medievală românească, de a-mi procura cărți de specialitate, de a studia materialele din colecțiile muzeelor, de a dialoga și de a stabili raporturi de colaborare cu savanți de prestigiu. Stagiul de documentare m-a ajutat substanțial în colectarea unui material informativ prețios în legătură cu temele de cercetare în curs de elaborare și cu acelea avute în vedere pentru anii următori.

VICTOR SPINEI

PRIMUL SIMPOZION BALCANIC DE NUMISMATICĂ (VARNA, 1988)

În timpul stagiului de documentare, consumat cu un an înainte în Bulgaria (v. *Arheologia Moldovei*, 13, 1980, p. 266—267), cunoscuta numismată, prof. dr. Jordanka Jouroukova îmi mărturisea intenția sa de a acționa cel mai mult în vederea strângerii legăturilor dintre numismații din zonă și, în consecință, de a iniția organizarea unor manifestări științifice regionale. Am fost de acord că specificul problematicii impune asemenea forme de contacte științifice, îndreptățite să răspundă cu mai multe șanse de succes întrebărilor pe care le ridică cercetarea.

Și iată că, în urma unei amabile invitații, între 10—11 octombrie 1988 am avut ocazia să iau parte la acest *Premier Symposium Balkanique Numismatique*, dedicat unei teme majore nu numai pentru numismatică, ci și pentru întreaga istorie a sud-estului european: *La circulation de monnaies en Europe du Sud-Est depuis l'époque d'Auguste jusqu'à la chute de Constantinople*. Organizatorii — Academia Bulgară de Științe, Institutul și Muzeul de Arheologie Sofia, Ministerul Culturii, Societatea Numismatică Bulgară, autoritățile locale din Varna ș.a. — au făcut tot posibilul pentru a asigura condiții optime de desfășurare a lucrărilor. Acestea, ca și găzduirea propriu-zisă a participanților, au beneficiat de serviciile impecabile ale marelui complex hotelier al Academiei

Bulgare de Științe de la „Nisipurile de Aur”, renumita stațiune turistică din apropierea Varnaei. Un hotel modern, care are câteva sute de locuri, restaurante, săli de recepție și de conferințe, baruri, mici standuri comerciale — conturează oarecum facilitățile pe care le oferă acest impunător ansamblu.

După o scurtă reuniune de deschidere a simpozionului, în cursul căreia am fost salutați, printre alții, de către prof. dr. Petko Pavlov — președintele Comitetului de organizare și, totodată, al Societății Numismatice Bulgare —, și de prof. dr. Veltzar Velkov — directorul Institutului și Muzeului de Arheologie Sofia —, noi, oaspeții, ne-am împărțit, potrivit preocupărilor, între cele două mari secții („Antichitate” și „Evul Mediu”). Cele 19 comunicări susținute la secția „Antichitate” au abordat o multitudine de teme, numai simpla lor enumerare indicând suficient de elocvent însemnătatea multora dintre ele — care au depășit substanțial cadrul numismaticii —, fără a mai stăruși și asupra conținutului lor. De aceea, în rândurile care urmează, voi aminti doar câteva dintre subiectele abordate în cadrul simpozionului, care mi-au reținut în mod aparte atenția.

Dr. Borianka Rousséva (*Le trésor monétaire de la période hellénistique, découvert dans le village de Malza, de la région de Nova Zagora*) a susținut — în cadrul unei demonstrații